

Л. С. Нецька,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7383-3586>

М. В. Дячишин,

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОКАЗІВ ТА ДОКАЗУВАННЯ У ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ

Національний авіаційний університет

проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна

E-mails: netska-1-s@ukr.net, 6245890@stud.nau.edu.ua

*Мета наукової статті полягає в узагальненні сучасних науково-практичних підходів до вирішення проблемних питань щодо доказів і доказування у господарському процесі, а також у формуванні орієнтирів для усунення чи подолання перешкод належному використанню доказів під час реалізації в господарському суді права на захист. **Методи дослідження:** використано загальні (теоретичні і комплексні) та спеціальні методи дослідження (системного і структурно-функціонального аналізу, формально-логічний, порівняльний). **Результати:** досліджені особливості доказів та доказування в господарському процесі дозволяють у подальшому вдосконалити та спростити процес доказування, виявити прогалини правового регулювання у даній сфері та недоліки чинного законодавства, а також використати позитивні напрацювання судової практики. **Обговорення:** акцентовано, що господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й об'єктивному розгляді в судовому процесі всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом. Підкреслено, що оцінка доказів – це розумова, логічна діяльність, яка приводить до висновків щодо допустимості, належності, достовірності та вірогідності кожного доказу у справі для наступного формулювання висновків та постановлення рішень. Вбачається, що оцінка доказів судом дозволяє поступово формувати єдині підходи до: а) розуміння/сприйняття певних даних як доказів, б) зваженого балансування при встановленні судом переваг одних доказів над іншими, в) процесу доказування як послідовного і необхідного алгоритму дій у кожній категорії справ. Стверджується, що поява нових видів доказів і засобів доказування надає нові можливості захисту для сторін господарського судового процесу, але і породжує складнощі в умовах недосконалих норм законодавства, недостатньо сформованої та суперечливої господарської і судової практики.*

Ключові слова: доказування; докази; оцінка доказів; господарське судочинство.

Постановка проблеми та її актуальність.

Актуальність теми дослідження пояснюється кількома чинниками. По-перше, гарантом захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарської діяльності виступають господарські суди України. Водночас, важливим для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення є встановлення фактичних обставин справи – тобто певного кола фактів, з якими за-

конодавство пов'язує певні правові наслідки. Саме вони є підтвердженням вимог і заперечень сторін та мають вирішальне значення в процесі доказування. Беручи до уваги принципи рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом та змагальності сторін, інститут доказів і доказування становить особливо важливий та необхідний елемент справедливого, неупередженого та своєчасного вирішення судом

спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності. По-друге, переосмисленню багатьох ознак доказування сприяє здійснення переорієнтації українського господарського процесу на активність сторін впродовж усіх стадій господарського процесу та розвиток його змагальних начал. По-третє, докази завжди становили і становлять центральний правовий інститут господарських процесуальних правовідносин, тому протягом періоду реформування господарського судочинства актуальною є необхідність у вивченні доказів і доказування з метою вдосконалення їх правового регулювання.

Також варто зазначити, що для правильного вирішення спорів, які підвідомчі господарським судам, необхідно дослідити та встановити дійсні взаємовідносини сторін у конкретній справі. З цією метою суду доречно визначити, чи були в дійсності допущені порушення відповідачем, котрі суперечать законним інтересам позивача, і чи зобов'язаний відповідач відновити права позивача.

Однак, зрозуміло, що визначення усіх обставин справи будь-якого господарського спору здійснюється судом лише за допомогою вивчення доказів, у яких міститься інформація щодо фактів та відомостей.

Наука господарського процесуального права розвивається, на жаль, не так швидко, як би бажалося, і новітніх праць з теорії судового доказування досить мало. До цього часу немає єдиного погляду щодо важливих питань доказування – поняття, змісту, суб'єктів доказування тощо. Саме це і спонукало до здійснення комплексного дослідження інституту доказів та доказування в господарському процесі.

Тим не менш, на нашу думку, нагальною є потреба у правильному застосуванні правил доказування з їх категоріями: предметом доказування, суб'єктами доказування, об'єктами доказування, враховуючи зміни, внесені до Господарського процесуального кодексу України. Вважаємо, що правильне користування цими категоріями без чіткого уявлення про те, чим є саме доказування, неможливе.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що питаннями доказування у господарсь-

кому процесі займалися такі вчені, як В.Ф.Бойко, Ю.М.Грошевий, Б.Т.Мапошина, І.В.Решетнікова, М.В.Руденко, В.Є.Рязановський, Т.В.Степанова, С.В.Курильова, М.А.Чельцов та інші. Проте, беручи до уваги процеси, які нині відбуваються у сфері господарського судочинства, зміну напрямів, способів та засобів доказування, необхідні подальші дослідження і вдосконалення інституту доказів і доказування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання про поняття суб'єктів, стадії доказування (види доказової діяльності) у науці процесуального права залишаються дискусійними.

Загальна схема доказування вказана у ГПК України: у ч. 3 ст. 13 ГПК України або ч. 1 ст. 74 ГПК України зазначено, що кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених законом; у п. 4 ч. 2 ст. 42 ГПК України унормовано, що учасники справи зобов'язані подавати усі наявні у них докази в порядку та строки, встановлені законом або судом, не приховувати докази; відповідно до ч. 2 ст. 74 ГПК України у разі посилення учасника справи на невчинення іншим учасником справи певних дій або відсутність певної події, суд може зобов'язати такого іншого учасника справи надати відповідні докази вчинення цих дій або наявності певної події. У разі ненадання таких доказів суд може визнати обставину невчинення відповідних дій або відсутності події встановленою. У ст. 86 ГПК України викладено положення щодо оцінки доказів господарським судом, а саме: суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів. Жодні докази не мають для суду заздальгідь встановленої сили.

Зауважимо, що актуальним залишається питання щодо допустимості доказів у господарському процесі. У юридичній доктрині нема однозначної відповіді, як визначити межі допустимості. Існують думки дослідників процесу, які вважають, що правила допустимості поширюються на всі засоби доведення, проте є і прихильники більш вузького тлумачення, які переконують, що певні правила допустимості до-

казів діють тільки у певних випадках [1, с. 231]. Верховний Суд схильний підтримувати другу позицію. Здійснюючи перегляд у справі № 750/3192/14, Верховний Суд у складі Касаційного господарського суду наголосив, що допустимість доказів означає, що у певних випадках, передбачених нормами матеріального права, певні обставини повинні або не можуть підтверджуватися певними засобами доказування [2]. Аналогічний висновок відображено у постановках Верховного Суду від 25.02.2021 у справі № 913/38/20, від 25.02.2021 у справі № 904/7804/16, від 26.02.2021 у справі № 908/2847/19. На думку Суду, допустимість доказів визначається законністю джерел, умов і способів їх одержання. Разом з тим, їй притаманний загальний і спеціальний характер: «Загальний характер полягає в тому, що незалежно від категорії справ слід дотримуватися вимоги щодо отримання інформації з визначених законом засобів доказування з додержанням порядку збирання, подання і дослідження доказів. Спеціальний характер полягає в обов'язковості певних засобів доказування для окремих категорій справ чи заборона використання деяких з них для підтвердження конкретних обставин справи» [2].

Отже, допустимість доказів – це важливий елемент у господарському процесі, оскільки завдяки йому забезпечується вірогідність доказів.

Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також вірогідність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності. Суд надає оцінку як зібраним у справі доказам в цілому, так і кожному доказу (групі однотипних доказів), який міститься у справі, мотивує відхилення або врахування кожного доказу (групи доказів) [3].

Отже, в господарському процесі прослідковується співвідношення обов'язку сторін у доведенні обставин справи з правом судді вимагати відповідні докази щодо вчинення певних дій. Тобто, обов'язок доказування пояснюється наступним чином – докази можна подати самостійно або ж за вимогою суду [4]. Однак, вимагати докази суд може лише у чітко визначених випадках і не може їх збирати за власною ініціативою. Тому подання доказів за нинішніми

правилами господарського процесу варто розглядати не лише як обов'язок сторін, а і як їхнє право. Щоб належно скористатися таким правом, потрібно проаналізувати як саму спірну ситуацію з визначенням категорії справ, до якої її можна віднести, так і норми права, застосовні до даних відносин. Це допоможе з'ясувати обов'язковість певних засобів доказування для даної справи або заборону використання деяких засобів доказування у ній.

Судовий доказ характеризується низкою своєрідних ознак. Його основна властивість полягає в наступному: судові докази є даними, проте такими, за допомогою яких встановлюються обставини, які мають значення для правильного вирішення спору, чи їх відсутність (наприклад, наявність або відсутність правовідносин між сторонами, протиправна поведінка, вина та інші).

Факт чи обставина самі по собі не є доказом. Існування фактів не залежить від того, відомо про них особам, які здійснюють судовий розгляд, чи ні. Цінними є відомості про факт як інформація, керуючись якою можна пізнати факт. Пізнання фактів здійснюється завдяки доказам. Можна стверджувати, що встановлення обставин за допомогою доказів, тобто доказування, це – основний спосіб пізнання обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Доказування у господарському процесі є врегульованою правовими нормами діяльністю господарського суду та учасників господарського процесу, що пов'язана зі збиранням, дослідженням і оцінкою доказів.

Як зазначає Л. Ніколенко, встановивши за допомогою судових доказів фактичні обставини спірних правовідносин і спираючись на норму матеріального права, що підлягає застосуванню, суд шляхом умовиводів може дійти справедливих висновків щодо суб'єктивних прав і обов'язків учасників правовідносин [5, с. 162].

Наступною важливою характеристикою судових доказів є те, що вони виступають інструментом встановлення або спростування фактів виключно у встановленому законодавством порядку, зокрема і господарським процесуальним законодавством.

Так, у науці господарського процесуального права висловлювались різні думки з приводу суті доказів. На думку Л. Ніколенко, розуміння правової природи судового доказу зводиться до сукупності трьох взаємопов'язаних елементів: змістовного, матеріального і процесуального. Перший елемент розкривається у виді інформації, що має значення для вирішення справи, матеріальний – реалізується в носії інформації, процесуальний – у вимогах процесуального закону, у процесуальній формі [6, с. 132].

Відповідно до ст. 73 ГПК України «доказами у справі є будь-які дані, на підставі яких господарський суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [3]. Ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків [3].

Якщо тлумачення і використання письмових, речових доказів, висновків експертів не викликає труднощів, то поява електронних доказів, висновку експерта в галузі права та показань свідків викликають ряд запитань. Не є таємницею той факт, що показання свідків як засіб доказування досить давно визначений як такий, що підлягає застосуванню в господарському процесі. Отже, можна сказати, що введення показань свідків у господарський процес дало змогу усунути недосконалість господарської процесуальної процедури в порівнянні із, наприклад, цивільною процесуальною.

Порядок надання свідком своїх показань у справі пропонується розглядати у формі двох взаємопов'язаних етапів.

Перший етап – письмове нотаріальне оформлення заяви свідка, яка включає в себе перелік обов'язкових законодавчо встановлених елементів, серед яких виокремлюються загальні реквізити (дані про особу – свідка, опис обставин, про які йому відомо, та джерела їх походження), а також спеціальні реквізити (підтвердження того, що свідок обізнаний зі змістом законодавства про кримінальну відповідальність за надання неправдивих показань та підтвердження готовності з'явитися в судове засідання,

якщо наявна ухвала суду в цій частині, з метою підтвердження своїх свідчень).

На цьому етапі потрібно враховувати наявність винятку в частині відсутності вимоги нотаріально посвідчувати підпис сторін, третіх осіб, їх представників, які дали згоду на допит їх у конкретному процесі як свідків.

Цікавим є те, що господарським процесуальним законодавством надається можливість письмового опитування учасників справи як свідків. Так, згідно зі ст. 90 ГПК України учасник справи має право поставити в першій заяві по суті справи або у додатку до неї не більше десяти запитань іншому учаснику справи про обставини, що мають значення для справи. Т. Стефанів висловила думку, що практична реалізація цієї норми викликає великі сумніви, оскільки фактично з її змісту вбачається, що на свідка покладається обов'язок з'ясування того, чи мають значення для справи обставини, про які його запитує інший учасник, але головна роль в оцінці обставин належить суду, а надмірна диспозитивність сторін у господарському процесі створює чимало можливостей для недобросовісних учасників [7]. Не погоджуючись загалом з цим поглядом, зазначимо, що свідок не зобов'язаний з'ясовувати, чи мають значення для справи обставини, про які його запитують. Натомість, відповіді на поставлені питання сприяють кращому розумінню обставин, швидшому отриманню інформації (особливо у спрощеному провадженні). Учасники справи, ставлячи запитання у заявах по суті справи, мають можливість загострити увагу на справді важливих для справи обставинах. Вимога законодавця про зобов'язання надати вичерпну відповідь окремо на кожне питання по суті, змушує учасника, якому адресовані запитання, виконати її за відсутності підстав для відмови від надання відповіді, передбачених ч. 5 ст. 90 ГПК України. У деяких випадках такі відповіді є підтвердженням доказів або їх наявності в певного учасника. Ніхто в процесі не зацікавлений у доведенні обставин, які не важливі для справи. А якщо учасник вважає, що поставлене запитання не стосується справи, то він вправі відмовитися від відповіді, проте обґрунтувавши

свою відмову, а не просто ухиляючись від невідгідних для нього свідчень.

На іншому етапі суд на підставі звернення будь-якої зі сторін справи встановлює суперечність між нотаріальною заявою свідка та іншими доказами по справі, чи наявності сумніву щодо змісту, достовірності, повноти таких доказів.

На думку О. Духовної, в ГПК України чітко регламентовано процедуру надання свідком своїх показань із метою недопущення безпідставного затягування судового процесу, зловживання сторонами своїм процесуальним правом із посиланням на змагальність судового процесу та сприяння суду в зборі відповідних доказів [8].

На нашу думку, розширення кола засобів доказування шляхом появи показання свідків як засобу доказування разом з наявністю чіткої регламентації процедури надання свідком своїх показань сприяють недопущенню безпідставного затягування судового процесу і зловживання сторонами своїм процесуальним правом із посиланням на змагальність судового процесу та сприяння суду в зборі відповідних доказів.

У науковій літературі існує думка щодо значення доказів у процесі залежно від їх згадування в тексті норми про докази. Незважаючи на те, що показання свідка розміщені останніми у ст. 73 ГПК України, проте, всупереч цьому, введення інституту показань свідків у господарському процесі України є дієвим засобом доказування, який сприяє прийняттю об'єктивного і справедливого рішення у справі.

Важливого значення у час нових технологій набули електронні докази, що є певним викликом для господарського судочинства.

Відповідно до ст. 96 ГПК України електронні докази – це інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах

пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [3].

Варто зазначити, що використання електронних доказів у процесі доказування є лише одним із багатьох чинників використання електронно-цифрових технологій в суді. Разом з тим, існують проблеми забезпечення схоронності електронних доказів, невизначеності процедури засвідчення копій електронних доказів, розмежування поняття оригіналу та копії електронного доказу тощо.

В аспекті розуміння електронного доказу важливо сказати про необхідність розмежування електронного документа та власне електронного доказу, оскільки вони не тотожні. Якщо електронний документ визнається таким за умови його відповідності вимогам Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», то для електронного доказу, яким є будь-яка інформація в цифровій формі, що має значення для справи, ця відповідність не вимагається, якщо йдеться про іншу цифрову форму інформації, аніж електронний документ. Наприклад, повідомлення (з додатками), відправлені електронною поштою, є електронним доказом. Отже, поняття електронного доказу є значно ширшим за поняття електронного документа, що переконливо обґрунтовано у ряді постанов суду касаційної інстанції.

У випадку, якщо позивач подає позов у паперовій формі, то електронний лист може бути наданий суду у вигляді відповідної роздруковки. Така роздруковка електронного листа та додатків до нього є паперовою копією електронного доказу [9]. Вона має бути засвідчена як паперова копія в порядку, встановленому чинним законодавством, та не підлягає засвідченню електронним підписом. Учасник справи, який подає копію електронного доказу, повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу електронного доказу. Натомість електронна копія електронного доказу та електронний документ засвідчуються саме електронним підписом.

Як зауважив Верховний Суд у постанові від 13 жовтня 2021 року у справі № 923/1379/20,

«чинним законодавством визначені випадки, коли використання електронного підпису є обов'язковим і за відсутності такого підпису документ не буде вважатися отриманим від певної особи. Але ці випадки не охоплюють комерційне, ділове чи особисте листування електронною поштою між приватними особами (якщо інше не встановлено домовленістю між сторонами). У таких відносинах презюмується, що повідомлення є направленим тим, хто зазначений як відправник електронного листа чи хто підписав від свого імені текст самого повідомлення» [9].

На думку суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду, не є електронним документом у розумінні статті 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» заявка на поставку товару, оскільки не має його ознак. Тому питання про застосування електронного підпису при її оформленні та направленні не постає [10].

Д.О. Московчук зауважив на різниці правової регламентації правил щодо електронних доказів в Україні та інших державах. Основною причиною цього є віднесення їх до різних видів доказів. Якщо у ФРН електронні докази віднесено до речових, у Франції та Італії – до письмових, то в Україні вони визначені як окремий засіб доказування [11, с. 6]. Незалежно від видової приналежності електронних доказів маркером для їх належного використання у процесі вбачається якість та ефективність правового регулювання. І все ж стосовно законодавства України очевидна певна нелогічність повного відмежування електронних доказів від письмових.

Видається, що неоднозначне вирішення питання пов'язане з проблемою високого ризику підробки електронних доказів, що ставить під сумнів їх достовірність. Звичайно, легкість внесення змін до електронного документа є його суттєвим недоліком, що провокує відсутність упевненості у достовірності отриманого електронного документа. Проте на сьогодні існують і технології захисту такого документа, і можливості його ідентифікації, зокрема за часом створення і внесення змін. З метою вирішення даної

проблеми пропонуємо доповнити процесуальний закон такою підставою для перегляду справи за нововиявленими обставинами як фальшивість електронних доказів, а також передбачити особливий порядок забезпечення електронних доказів. Ці норми мали б і превентивне значення.

Висновки. Висноується, що інститут доказів і доказування в господарському процесі характеризується низкою позитивних ознак, які сприяють повному та всебічному дослідженню обставин справи і прийняттю справедливого, неупередженого рішення. Вимоги до доказів і доказування визначені законом. Однак, з появою нових видів доказів та засобів доказування виникають проблемні питання, які потребують правового врегулювання або ж єдності застосування порівняно нових законодавчих норм. У зв'язку з цим судова практика створює певні орієнтири як для судового процесу, так і для вдосконалення чинного законодавства, а тому вона заслуговує на увагу, вивчення, використання актуальних висновків Верховного Суду і подальший розвиток.

Правильна оцінка доказів судом має велике значення не лише для прийняття законного та обгрунтованого рішення у конкретній справі. Хоча оцінка доказів виступає важливим компонентом усього процесу доказування, що врегульований нормами процесуального права, а не є лише його логічною операцією, вона дозволяє поступово формувати єдині підходи до: а) розуміння/сприйняття певних даних як доказів, б) зваженого балансування при встановленні судом переваг одних доказів над іншими, в) процесу доказування як послідовного і необхідного алгоритму дій у кожній категорії справ.

Література

1. Степанова Т.В. Поняття допустимості доказів у господарському процесі. *Вісник господарського судочинства*. 2002. № 2. С. 230–232.

2. Ухвала Верховного Суду у складі Касаційного господарського суду від 20 квіт. 2021 р. у справі № 750/3192/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96377193?fbclid=IwAR2FfGBU19Nsow8f7WMixssKPeibnOGykImmRV8qvzqVU6L19dXxvA6A8KA>

3. Господарський процесуальний кодекс України від 06 лист. 1991 р. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

4. Білецька Л. Доказування у господарському процесі України: на шляху до формування судових стандартів. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 2. С. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_2_9

5. Харитонова О.І. Господарське процесуальне право України: підручник. Київ: Істина, 2008. 360 с.

6. Ніколенко Л. Доказування в господарському судочинстві: навч. посібник. Одеса, 2007. 415 с.

7. Стефанів Т. У чому полягають переваги та ризики запровадження інституту свідка в господарському процесі. *Закон і Бізнес*. 2017. URL: http://zib.com.ua/ua/128683v_chomu_polyagayut_perevagi_ta_riziki_zaprovdzhennya_instit.html

8. Духовна О. Свідок як новий учасник господарського процесу. *ЛІГА: ЗАКОН*. 2018. URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2018/2/22/168629.htm>

9. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 13 жовт. 2021 р. у справі № 923/1379/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100523282>

10. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 15 лип. 2022 р. у справі № 914/1003/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458813>

11. Московчук Д.О. Електронні докази у країнах континентального та загального права: порівняльно-правове дослідження: дис... доктора філос. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 210 с.

References

1. Stepanova T.V. Poniattia dopustymosti dokaziv u hospodarskomu protsesi. *Visnyk hospodarskoho sudochynstva*. 2002. № 2. S. 230–232.

2. Ukhvala Verkhovnoho Sudu u skladi Kasatsiinoho hospodarskoho sudu vid 20 kvit. 2021 r. u spravi № 750/3192/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96377193?fbclid=IwAR2FfGBU19Nsow8f7WMixssKPeibnOGyKmmRV8qvzqVU6L19dXxvA6A8KA>

3. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 06 lyst. 1991 r. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

4. Biletska L. Dokazuvannia u hospodarskomu protsesi Ukrainy: na shliakhu do formuvannia sudovykh standartiv. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. 2013. № 2. S. 58–64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cln_2013_2_9

5. Kharytonova O.I. Hospodarske protsesualne pravo Ukrainy: pidruchnyk. Kyiv: Istyna, 2008. 360 s.

6. Nikolenko L. Dokazuvannia v hospodarskomu sudochynstvi: navch. posibnyk. Odessa, 2007. 415 s.

7. Stefaniv T. U chomu poliahaiut perevahy ta ryzky zaprovadzhennia instytutu svidka v hospodarskomu protsesi. *Zakon i Biznes*. 2017. URL: http://zib.com.ua/ua/128683v_chomu_polyagayut_perevagi_ta_riziki_zaprovdzhennya_instit.html

8. Dukhovna O. Svidok yak novyi uchasnyk hospodarskoho protsesu. *LIHA: ZAKON*. 2018. URL: <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2018/2/22/168629.htm>

9. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho hospodarskoho sudu vid 13 zhovt. 2021 r. u spravi № 923/1379/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100523282>

10. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi suddiv obiednanoi palaty Kasatsiinoho hospodarskoho sudu vid 15 lyp. 2022 r. u spravi № 914/1003/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105458813>

11. Moskovchuk D.O. Elektronni dokazy u krainakh kontynentalnoho ta zahalnoho prava: porivnialno-pravove doslidzhennia: dys... doktora filis. Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia». Odessa, 2023. 210 s.

**CURRENT ISSUES OF EVIDENCE AND PROOF
IN ECONOMIC PROCEDURAL LAW**

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mails: netska-1-s@ukr.net, 6245890@stud.nau.edu.ua

Goal: the purpose of the scientific article is to generalize modern scientific and practical approaches to solving problematic issues regarding evidence and proof in the economic process, as well as to form guidelines for eliminating or overcoming obstacles to the proper use of evidence during the exercise of the right to defense in the economic court. **Research methods:** general (theoretical and complex) and special research methods (system analysis and structural-functional analysis, formal-logical, comparative) were used. **Results:** the researched features of evidence and proof in the business process will allow further improvement and simplification of the process of proof, identify gaps in legal regulation in this area and shortcomings of current legislation, as well as positive developments in judicial practice. **Discussion:** it is emphasized that the economic court evaluates the evidence according to its internal conviction, which is based on a comprehensive, complete and objective consideration in the judicial process of all the circumstances of the case in their totality, guided by the law. It is emphasized that the evaluation of evidence is a mental, logical activity that leads to conclusions about the admissibility, propriety, reliability and plausibility of each piece of evidence in the case for the subsequent formulation of conclusions and decision-making. It is seen that the evaluation of evidence by the court allows to gradually form unified approaches to: a) understanding/perception of certain data as evidence, b) weighted balancing when the court establishes the advantages of some evidence over others, c) the process of proof as a consistent and necessary algorithm of actions in each category of cases. It is claimed that the emergence of new types of evidence and means of proof provides new opportunities for protection for the parties to economic litigation, but also creates difficulties in the conditions of imperfect legislation, insufficiently formed and contradictory economic and judicial practice.

Key words: proving; evidence; evaluation of evidence; economic procedural law.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2023